

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i65.321>
УДК 342.951

Г. А. Гончаренко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2483-8097>

кандидат юридичних наук,

доцент спеціальної кафедри № 1 «Правові засади державної безпеки»
Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ, СУБ'ЄКТИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Законодавче регулювання питань реалізації громадського контролю у сфері національної безпеки України, започатковане у 2003 р., далеко не повною мірою враховує динаміку суспільних відносин і пов'язані з цим правові проблеми (Доронін, 2018, с. 39). Із розвитком інститутів громадянського суспільства посилюється контроль за діяльністю державних органів (Вітвицький, 2013, с. 42). Однак безпосередня участь громадян у здійсненні контролю в управлінні в різних формах передбачає пов'язаність з інститутами громадянського суспільства (Селиванова, 2013, с. 204). А одним із напрямів розвитку управління сектора безпеки є вдосконалення механізму контролю за станом соціальної сфери складових сил безпеки з боку громадських інститутів (Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, 2016). Таким чином, важливе значення для розвитку управління секторів безпеки має дослідження сутності громадського контролю за сектором безпеки, його суб'єктів, форм та способів здійснення, в також наявних проблем його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В юридичній науці окремим аспектам контролю з боку громадянського суспільства за діяльністю державних органів приділяли увагу такі дослідники, як О. Полтораков (2005), який розкрив проблеми громадського контролю за «силовими» структурами в Україні, І. Доронін (2018), який досліджував громадський контроль у сфері національної безпеки; В. Столбовий (2018), який розглянув поняття громадського контролю за службовими правовідносинами у сфері національної безпеки. У зарубіжних країнах окремі науковці досліджували складові елементи демократичного контролю за сектором безпеки. Так, G. Chirazi (2013) вивчав особливості здійснення контролю за розвідкою в Румунії; L. Glušac (2018) розкрив правові межі, що регулюють застосування спеціальних процедур і заходів для прихованого збору даних цивільними і військовими розвідувальними службами Сербії та ін. Однак дослідженню поняття та форм громадського контролю за сектором безпеки в Україні, а також проблемам його реалізації науковці не приділяли гідної уваги, що потребує з'ясування. Так, О. Пошедін (2019) вказує, що актуальною проблемою в Україні є належне врахування владою пропозицій органів громадського контролю під час ухвалення управлінських рішень, оперативне реагування на факти корупції в діяльності сектора безпеки і оборони, які викриваються як окремими громадянами, так і організаціями громадянського суспільства (Пошедін, 2019, с. 34).

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей реалізації громадського контролю за сектором безпеки, розкритті форм, встановленні його змісту та поняття, а також проблем його реалізації.

Виклад основного матеріалу: Закон України «Про національну безпеку України» визначає, що сектор безпеки і оборони підлягає демократичному цивільному контролю, елементом якого є громадський контроль (ст. 4). Отже, одним із видів цивільного контролю законодавчо було визначено громадський контроль. На законодавчому рівні не передбачено поняття «громадський контроль». Закон України «Про національну безпеку України» у ст. 1 тільки визначає правову конструкцію «демократичний цивільний контроль» як комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектора безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їхній ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України.

У наукових джерелах єдиного визначення змісту терміна «громадський контроль» немає. Однак в наукових працях виділено два підходи щодо його розуміння – вузьке та широке. Прихильником першого є В.М. Гаращук. Автор до громадського контролю зараховує контроль із боку громадських формувань (профспілок, трудових колективів, партій, рухів, фондів) та інших утворень та контроль із боку громадян (Гаращук, 2003, с. 169). В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко та І.Д. Пастух систему суб'єктів громадського контролю визначають як громадські організації, трудові колективи, органи самоорганізації населення, збори громадян за місцем проживання, громадяни (Колпаков, Кузьменко, Пастух та ін., 2012, с. 531). У широкому розумінні громадський контроль визначає Л.П. Рогатіна, яка розглядає його як суспільне явище, при якому громадянське суспільство бере участь у визначенні основних напрямів зовнішньої та внутрішньої політики держави, вирішенні суспільно-важливих питань та контролює процес їх реалізації (Рогатіна, 2011, с. 169).

Окремі дослідники у процесі з'ясування дефініції «громадського контролю» визначають не всі його складові частини. Так, С.В. Шестак визначає громадський контроль як контроль громадян та їх громадських об'єднань, спрямований на забезпечення законності та прозорості функціонування державного механізму, на розвиток постійних та ефективних взаємозв'язків держави та населення (Шестак, 2009, с. 41). На думку О. Полтаракова (2005), громадський контроль – це система відносин громадянського суспільства з державою, яка ґрунтується на підзвітності органів державної виконавчої влади органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) недержавним структурам («третьому сектору» та ЗМІ). М.В. Сіцінська (2013) вважає, що під громадським контролем у системі демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України варто розуміти комплекс наглядових заходів, що здійснюють громадянські інститути суспільства в інтересах встановлення та підтримки гармонійних цивільно-правових відносин, дотримання у сфері діяльності сектора безпеки і оборони конституційного порядку, чинного законодавства, державної та військової дисципліни за будь-яких обставин (Сіцінська, 2013, с. 115). З нашої точки зору, громадський контроль над сектором безпеки – це сукупність контрольних заходів, які здійснюються з боку інститутів громадянського суспільства для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектора безпеки та інших органів, діяльність яких пов'язана із забезпеченням національної безпеки. Така діяльність інститутів громадянського суспільства спрямована на сприяння ефективній діяльності органів сектора безпеки й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України та має рекомендаційний характер.

Щодо складових інститутів громадянського суспільства, то відповідно до аб. 2 п. 2 Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976, до інститутів громадянського суспільства зараховано: громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства. Надалі розглянемо участь деяких із них у реалізації контролю за сектором безпеки. За критерій візьмемо ті суб'єкти громадського контролю, які передбачені Законом України «Про національну безпеку України». Однак для всебічного розкриття цього питання спочатку з'ясуємо перелік форм реалізації громадського контролю за сектором

безпеки. Так, серед форм здійснення громадського контролю фахівці називають соціологічні та статистичні дослідження, громадські слухання, громадську експертизу актів органів публічної влади та їх проектів, публікації в пресі, випуски на радіо, телебаченні, оприлюднення в мережі Інтернет, громадську експертизу, участь громадськості в роботі колегіальних органів влади, перевірку діяльності будь-якої організації або відповідальної особи, аналіз звернень громадян, результатів діяльності тощо. Структурним елементом громадянського контролю є мас-медіа (Ковбасюк та ін., 2011, с. 114). Вищенаведене можна застосувати і в цій роботі.

Закон України «Про національну безпеку України» проголошує, що громадяни України беруть участь у здійсненні громадського контролю над сектором безпеки і оборони як через громадські організації, членами яких вони є, через депутатів представницьких органів влади, так і особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представника або в інший державний орган в порядку, визначеному Конституцією України та Законом України «Про звернення громадян» (ч. 1 ст. 4).

Отже, громадяни самостійно беруть участь у здійсненні громадського контролю над сектором безпеки шляхом звернення (1) до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, (2) його представника або (3) в інший державний орган відповідно до норм законодавства. Так, за Законом України «Про звернення громадян», під такими зверненнями варто розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. А Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, відповідно до положень законодавства, здійснює свою діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина, які отримує за зверненнями громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників (ст. 16 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»).

Громадські організації є суб'єктом формування громадських рад при органах влади. Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» у ст. 5 врегульовано питання щодо засад формування інститутів громадянського суспільства в контексті (а) забезпечення незалежної діяльності об'єднань громадян, посилення їх впливу на прийняття суспільно важливих рішень та (б) проведення регулярних консультацій із громадськістю з важливих питань життя суспільства і держави. У ст. 12 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначено, що реалізація засад внутрішньої і зовнішньої політики здійснюються на основі тісної взаємодії та координації зусиль Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади у цьому напрямі.

Варто вказати, що чинний Закон України «Про національну безпеку України» не містить конкретної норми щодо участі громадських рад у процесі здійснення громадського контролю за сектором безпеки. Відповідно до цього Закону до складу сектора безпеки і оборони входять Міністерство оборони України, Збройні сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику (ч. 2 ст. 12). При окремих органах сектора безпеки були створені і проводять свою діяльність Громадські ради. Так, М.В. Сіцінська (2014) зазначає, що Громадські ради при складових частинах сектора безпеки і оборони України – це основний правовий засіб громадського контролю за сектором безпеки і оборони, який є чинним колегіальним консультативно-дорадчим органом при профільних і загальної компетенції органах державної влади, що безпосередньо залучаються до виконання завдань щодо захисту національних інтересів у безпековій та оборонній сферах, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами у сфері безпеки і оборони, з метою представництва інституцій громадянського суспільства та врахування їх інтересів у діяльності цих органів, підвищення дієвості демократичного цивільного контролю за діяльністю складників сектора

безпеки і оборони, забезпечення національної безпеки держави, ефективного відстоювання її національних інтересів у сфері безпеки і оборони.

У сучасних умовах окремі суб'єкти сектора безпеки вже створили Громадські ради, а саме: при Міністерстві внутрішніх справ України, Державній прикордонній службі України, Службі безпеки України, Державній міграційній службі України, Державній службі з надзвичайних ситуацій України, Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та ін. Так, Розпорядженням Президента України «Про Громадську раду при Службі безпеки України» від 20 липня 2006 року № 269/2006-рп указується, що Громадська рада при Службі безпеки України має бути створена для сприяння здійсненню контролю у сфері забезпечення безпеки держави в контексті забезпечення інформування громадськості про діяльність Служби безпеки України, проведення консультацій та обговорення проектів найважливіших рішень і врахування при цьому громадської думки, зміцнення довіри до Служби з боку населення (Розпорядження Президента України, 2006, № 269/2006-рп). Однак нині нема чинного положення та не оновлено склад Громадської ради при Службі безпеки України.

При Міністерстві внутрішніх справ також було створено Громадську раду. Так, Наказом Міністра внутрішніх справ України від 16 січня 2020 року № 38 затверджено положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України. За цим положенням, така Рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг, захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, а також міграції (імміграції та еміграції), в тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції (Наказ Міністра внутрішніх справ України від 16 січня 2020 року № 38). Фактично повноваження Громадської ради акцентовано у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг.

Також вкажемо, що в положенні про Громадську раду Адміністрації Державної прикордонної служби України проголошено, що Громадська рада є чинним колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю Адміністрації Державної прикордонної служби України, налагодження ефективної взаємодії Адміністрації Держприкордонслужби з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики. Тобто в цьому положенні передбачається участь громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю ефективної взаємодії з громадськістю та врахування громадської думки в реалізації державної політики.

У рамках цього дослідження доцільно розглянути і участь громадських об'єднань у здійсненні громадського контролю за сектором безпеки. Так, згідно з положеннями Закону України «Про національну безпеку України», громадським об'єднанням, зареєстрованим у встановленому законом порядку, гарантується змога: 1) отримувати від державних органів, зокрема від керівників складників сектора безпеки, інформацію з питань їх діяльності, крім інформації з обмеженим доступом; 2) здійснювати дослідження з питань національної безпеки, публічно презентувати їх результати, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо; 3) проводити громадську експертизу проектів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам; 4) брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях із питань діяльності і розвитку сектора безпеки.

З метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектора безпеки України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів про стан виконання заходів розвитку сектора безпеки органами сектору безпеки видаються «Білі книги» або інші аналітичні документи (огляди, національні доповіді тощо) (ст. 10). Важливість видання «Білих книг» визначалась завданнями реформування сектора безпеки, відображалась у текстах Річних

національних програмами підготовки до набуття членства в НАТО (Указ Президента України, 2012, № 273/2012). Так, приміром було видано «Білу книгу 2008: Служба безпеки України» (Белов, Анікін, Власюк, 2009), а також Білу книгу Національної гвардії України.

Тема не була б повною мірою розкрита без зазначення участі засобів масової інформації в реалізації заходів контролю за сектором безпеки. У реалізації механізму громадського контролю над сектором безпеки важливу роль відіграє і Закон України «Про доступ до публічної інформації», метою якого є забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації (ст. 2). Право на доступ до публічної інформації гарантується здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням права на доступ до публічної інформації (ч. 5 ст. 3). А Законом України «Про національну безпеку України» врегульовано, що засоби масової інформації теж є суб'єктами громадського контролю. Засоби масової інформації, висвітлюючи питання національної безпеки і оборони, інформують суспільство про стан захисту національних інтересів України (ст. 10).

У Законі України «Про національну безпеку України» проголошено, що сфера громадського контролю може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю». Варто зазначити, що цей закон України регулює суспільні відносини, пов'язані із зарахуванням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України. У ст. 8 цього законодавчого акта визначено, яку інформацію зараховано до державної таємниці у сфері державної безпеки та охорони правопорядку (ч. 4 ст. 8), також вказано, яка інформація не належить до державної таємниці, а це зокрема: 1) про стан правопорядку; 2) про факти порушень прав і свобод людини і громадянина; 3) про незаконні дії державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб.

Висновок. Громадський контроль за сектором безпеки – це сукупність контрольних заходів, які здійснюють інститути громадянського суспільства для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектора безпеки та інших органів, діяльність яких пов'язана із забезпеченням національної безпеки. Така діяльність інститутів громадянського суспільства спрямована на сприяння ефективній діяльності органів сектора безпеки й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України та має рекомендаційний характер.

У системі реалізації громадського контролю варто розрізняти низку проблем, які і потребують вирішення: (1) питання встановлення відповідальності суб'єктів сектора безпеки за наслідки ухвалених рішень у секторі безпеки в контексті неврахування пропозицій громадськості; (2) необхідність визначення чітких правил обов'язкової звітності (письмова форма, періодичність, відповідальність за їх невиконання) органів сектора безпеки в рамках реалізації контролю інститутами громадянського суспільства; (3) обов'язкове виконання законодавчих норм щодо створення Громадських рад при всіх суб'єктах сектора безпеки; (4) впровадження обов'язкового видання щорічно так званих «Білих книг» та/або аналітичних документів (оглядів, національних доповідей, статистичних даних) кожним із суб'єктів сектора безпеки України.

Література:

- Біла книга 2008. Служба безпеки України / О.Ф. Белов, Д.Г. Анікін, О.С. Власюк та ін. Київ : Ін-т операт. діяльн. та держ. безпеки, 2009. 79 с.
- Вітвіцький С.С. Інститут громадського контролю в Україні: поняття, сутність, тенденції розвитку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 42.
- Гарашук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 169 с.
- Громадська рада Адміністрації Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/gromadska-rada-pri-administracii-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/> (дата звернення: 17.05.2020).
- Доронін І. Громадський контроль у сфері національної безпеки України та права людини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. Vol. 4(2). С. 39.
- Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 1: Теорія державного управління. Київ : НАДУ, 2011. С. 114.

- Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 531 с.
- Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України : Наказ Міністра внутрішніх справ України від 16.01.2020 р. № 38. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/Polozhennya_pro_Gromadsku_radu.htm. (дата звернення: 17.05.2020).
- Полтораков О. Громадський контроль над «силовими» структурами в Україні: проблеми та перспективи. *Національний інститут проблем міжнародної безпеки*. 2005. URL: <http://www.niisp.org.ua/default~38.php>. (дата звернення: 20.05.2020).
- Пошедін О. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України і перспективи його вдосконалення. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2019. № 1(92). С. 34.
- Про Громадську раду при Службі безпеки України : Розпорядження Президента України від 20 липня 2006 р. N 269/2006-рп. *Офіційний вісник України*. 2006. № 29. Ст. 2086.
- Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.
- Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. *Офіційний вісник України*. 2008. № 86. Ст. 2889.
- Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256
- Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04.03.2016 р. «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» : Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#n2> (дата звернення: 19.05.2020).
- Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
- Рогатина Л.П. Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». Одеса, 2011. 169 с.
- Селиванова Е.С. К вопросу о различии в понятиях «народный», «общественный», «гражданский» контроль в научном и прикладном дискурсах. *Вестник Томского государственного университета*. 2013. Вып. 5(121). С. 204.
- Сіцінська М.В. Громадська рада: особливості її діяльності в секторі безпеки і оборони України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=673> (дата звернення: 17.05.2020).
- Сіцінська М.В. Елементи громадського контролю в системі демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 14. С. 115.
- Столбовий В. Поняття громадського контролю службових правовідносин у сфері національної безпеки України. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 8. С. 106-110.
- Шестак С.В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект.: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2009. С.41.
- Chirazi G. Strengthening Intelligence Oversight in Romania. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2013. № 92. P. 164-168.
- Glušac L. National Human Rights Institutions and Oversight of the Security Services. *Journal of Human Rights Practice*. 2018. № 10 (1). P. 58-82.

References

- Bila knyha 2008. (2009) Sluzhba bezpeky Ukrainy [O.F. Bielov, D.H. Anikin, O.S. Vlasiuk ta in]. K. : In-t operat. diialn. ta derzh. bezpeky, 2009. [in Ukrainian]
- Vitvitskyi S.S. (2013) Instytut hromadskoho kontroliu v Ukraini: poniattia, sutnist, tendentsii rozvytku. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2013. № 1. s. 42. [in Ukrainian]
- Harashchuk V.M. (2003) Teoretyko-pravovi problemy kontroliu ta nahliadu u derzhavnomu upravlinni: dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07. Kh.: 2003. [in Ukrainian]
- Hromadska rada Administratsii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/gromadska-rada-pri-administracii-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/> (data zvernennia: 17.05.2020). [in Ukrainian]

- Doronin I. (2018). Hromadskyi kontrol u sferi natsionalnoi bezpeky Ukrainy ta prava liudyny. *Visegrad Journal on Human Rights*. Vol. 4(2). s. 39. [in Ukrainian]
- Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia : u 8 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; nauk.-red. kolehiia : Yu.V. Kovbasiuk (holova) ta in. T. 1 : Teoriia derzhavnoho upravlinnia. K.: NADU, 2011. s. 114. [in Ukrainian]
- Kolpakov V.K. (2012). Kurs administratyvnoho prava Ukrainy: pidruchnyk / V.K. Kolpakov, O.V. Kuzmenko, I.D. Pastukh, ta in. K. : Yurinkom Inter, 2012. s. 531. [in Ukrainian]
- Polozhennia pro Hromadsku radu pry Ministerstvi vnutrishnikh sprav Ukrainy: Nakaz Ministra vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 16.01.2020 r. № 38. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/Polozhennya_pro_Gromadsku_radu.htm. (data zvernennia: 17.05.2020). [in Ukrainian]
- Poltorakov O. Hromadskyi kontrol nad «sylovymy» strukturamy v Ukraini: problemy ta perspektyvy. Natsionalnyi instytut problem mizhnarodnoi bezpeky. 2005. URL: <http://www.niisp.org.ua/default~38.php>. (data zvernennia: 20.05.2020). [in Ukrainian]
- Poshedin O. Demokratychnyi tsyvilnyi kontrol nad sektorom bezpeky i oborony Ukrainy i perspektyvy yoho vdoskonalennia. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. 2019. 1(92), S. 34. [in Ukrainian]
- Pro Hromadsku radu pry Sluzhbi bezpeky Ukrainy: rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy vid 20 lypnia 2006 roku N 269/2006-rp. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2006. № 29. St. 2086. [in Ukrainian]
- Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 № 2411-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2010. № 40. St. 527. [in Ukrainian]
- Pro zatverdzhennia Poriadku spryiannia provedenniu hromadskoi ekspertyzy diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 lystopada 2008 r. № 976. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2008. № 86. St. 2889. [in Ukrainian]
- Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy vid 02.10.1996 № 393/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 47. St. 256. [in Ukrainian]
- Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2018. № 31. St. 241. [in Ukrainian]
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 04.03.2016 r. «Pro Kontseptsiuu rozvytku sektoru bezpeky i oborony Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.03.2016 r. № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#n2> (data zvernennia: 19.05.2020). [in Ukrainian]
- Pro Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny: Zakon Ukrainy vid 23.12.1997 № 776/97-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1998. № 20. St. 99. [in Ukrainian]
- Rohatina L.P. Hromadskyi kontrol nad derzhavoiu: sutnist, mekhanizmy realizatsii ta perspektyvy rozvytku: dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.02; Derzh. zakl. «Pivdenoukr. nats. ped. un-t im. K.D. Ushynskoho». O., 2011. S. 169. [in Ukrainian]
- Selyvanova E.S. K voprosu o razlychyy v poniatyakh «narodnyi», «obshchestvennyi», «hrazhdanskyi» kontrol v nauchnom y prykladnom diskursakh. *Vestnyk Tomskoho hosudarstvennoho unyversyteta*. 2013. Vyp. 5(121). S. 204. [in Russian]
- Sitsinska M.V. Hromadska rada: osoblyvosti yii diialnosti v sektori bezpeky i oborony Ukrainy: Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. 2014. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=673> (data zvernennia: 17.05.2020). [in Ukrainian]
- Sitsinska M.V. Elementy hromadskoho kontroliu v systemi demokratychnoho tsyvilnoho kontroliu nad sektorom bezpeky i oborony. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2013. #14. S. 115. [in Ukrainian]
- Stolbovyi V. Poniattia hromadskoho kontroliu sluzhbovykh pravovidnosyn u sferi natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Pidpriemstvo, hospodarstvo i pravo*. 2018. № 8. S. 106–110. [in Ukrainian]
- Shestak S.V. Nederzhavnyi kontrol za diialnistiu militsii: teoretyko-pravovyi aspekt: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01; Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2009. S. 41. [in Ukrainian]
- Chirazi G. (2013). Strengthening Intelligence Oversight in Romania. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 92, 164–168. [in English]
- Glušac L. (2018). National Human Rights Institutions and Oversight of the Security Services. *Journal of Human Rights Practice*. #10(1). 58–82. [in English]

Анотація

Гончаренко Г. А. Громадський контроль за сектором безпеки: адміністративно-правові засади, суб'єкти та проблеми реалізації. – Стаття.

У статті розглянуто зміст, поняття та суб'єктів громадського контролю за сектором безпеки в контексті розвитку науки адміністративного права, вказано на проблеми його реалізації. Розкрито та проаналізовано контрольні повноваження суб'єктів громадського контролю, які передбачені Законом

України «Про національну безпеку України». Встановлено, що в наукових працях розрізняють два підходи щодо його розуміння – вузьке та широке. Запропоновано авторське визначення правової структури «громадський контроль за сектором безпеки». Встановлено, що в законодавстві до складових інститутів громадянського суспільства зараховано громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства. Розкрито, що громадяни самостійно беруть участь у здійсненні громадського контролю над сектором безпеки в разі звернення: 1) до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 2) його представника або 3) в інший державний орган сектора безпеки, відповідно до норм законодавства. З'ясовано, що в інших випадках громадяни беруть участь у здійсненні громадського контролю над сектором безпеки через громадські організації, членами яких вони є, через депутатів представницьких органів влади. Окреслено діяльність Громадських рад при державних органах сектора безпеки як суб'єктів громадського контролю. Аргументовано, що в реалізації заходів громадянського контролю розрізняють низку проблем, які і потребують вирішення, а це: (1) питання встановлення відповідальності суб'єктів сектора безпеки за наслідки ухвалених рішень у секторі безпеки в контексті неврахування пропозицій громадськості, (2) необхідність визначення чітких правил обов'язкової звітності (письмова форма, періодичність, відповідальність за їх невиконання) органів сектора безпеки в рамках реалізації контролю інститутами громадянського суспільства, (3) обов'язкове виконання законодавчих норм щодо створення Громадських рад при всіх суб'єктах сектора безпеки, (4) впровадження обов'язкового видання щорічно так званих «Білих книг» та/або аналітичних документів (оглядів, національних доповідей, статистичних даних) кожним із суб'єктів сектора безпеки України.

Ключові слова: управління, інститути громадянського суспільства, сектор безпеки України, громадський контроль, національна безпека, адміністративно-правове регулювання.

Summary

Goncharenko G. A. Public control over the security sector: administrative and legal foundations, subjects and problems of implementation. – Article.

The article considers the content, concept and subjects of public control over the security sector in the context of the development of the science of administrative law, points out the problems of its implementation. The control powers of subjects of public control provided for by the Law of Ukraine "On the National Security of Ukraine". It is established that scientific works distinguish two approaches to its understanding – narrow and broad. The author's definition of the legal construction "public control over the security sector" is proposed. It has been established that the legislation refers to the constituent civil society institutions, namely: public organizations, professional and creative unions, employers' organizations, charitable and religious organizations, bodies of self-organization of the population, non-governmental media and other non-entrepreneurial societies and institutions legalized in accordance with legislation. It is disclosed that citizens independently participate in the exercise of public control over the security sector in the event of an appeal: 1) to the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights and 2) his representative or 3) to another government body in the security sector in accordance with the law. It was established that in other cases, citizens participate in the exercise of public control over the security sector through public organizations of which they are members, through deputies of representative bodies of power. The activities of the Public Councils under the state bodies of the security sector as subjects of public control are determined. It is argued that in the implementation of civil control measures distinguish a number of problems that need to be addressed, namely: (1) the issue of establishing the responsibility of security sector entities for the consequences of decisions in the security sector in the context of disregarding public proposals; mandatory reporting (written form, periodicity, responsibility for non-compliance) of security sector bodies in the framework of control by civil society institutions, (3) mandatory implementation of legislation on the establishment of Public Councils at all entities of the security sector, (4) introduction of mandatory annual publication of so-called "White Books" and/or analytical documents (reviews, national reports, statistics) by each of the subjects of the security sector of Ukraine.

Key words: management, civil society institutions, the security sector of Ukraine, public control, national security, administrative and legal regulation.